

Sak 6

Historisk tidsskrift: overgang til åpen tilgang (open access)

Norges forskningsråd (NFR) har i flere år arbeidet mot en løsning hvor offentlig finansiert forskning skal gjøres fritt tilgjengelig. Et mål om at artikler publisert i vitenskapelige tidsskrifter skal kunne leses med *åpen tilgang* (open access) har vært førsteprioritet fra deres side. NFR har nå besluttet at alle vitenskapelige tidsskrifter som mottar støtte fra NFR må publisere alt innhold med full åpen tilgang fra og med 2017.

Den viktigste problemstillingen har vært arbeidet med hvordan tidsskriftene heretter skal finansiere sin drift, og diskusjonen om hvordan den nye tilskuddsordningen skal fungere har pågått i flere år. Tidsskriftene vil med en omlegging til åpen tilgang miste alle sine abonnementsinntekter. Universitets- og høyskolesektoren, i særskilt grad UH-bibliotekene, vil «spare» da de ikke lenger trenger å betale for tilgangen til innholdet i tidsskriftene for sine ansatte og studenter.

Det er HIFO som eier Historisk tidsskrift (HT), og årsmøtet må ta stilling til hvordan vi skal stille oss i denne saken, på kort og lang sikt.

For HIFO og HT er det sentralt at foreningens mål med tidsskriftet blir opprettholdt framover. Målene kan i kortform summeres slik:

- HT skal være et vitenskapelig tidsskrift for historiefaglige artikler med uttelling innenfor tellekantsystemet. Artiklene skal være skrevet på norsk eller et annet skandinavisk språk, unntaksvis på engelsk.
- HT skal være åpent for alle bidragsyttere uansett institusjonstilknytning. Det avgjørende for om en artikkel blir publisert i tidsskriftet, må være om redaksjonen vurderer kvaliteten på den aktuelle artikkelen som god nok og tematikken relevant for tidsskriftet.
- HT skal være en del av den akademiske fagoffentligheten. En forutsetning for dette er, i tillegg til fagfellevurderte artikler, at tidsskriftet har kvalifiserte bokmeldinger og debattinnlegg.

NFRs forslag til finansieringsmodell for tidsskrifter med åpen tilgang

NFR har fastsatt en finansieringsmodell for tidsskrift med åpen tilgang fra deres side. De vil dekke inntil 50 % av driftsutgiftene, og forutsetter at de øvrige 50 % av driftsutgiftene dekkes opp, fortrinnsvis gjennom en eller annen ordning med artikkelprosessavgift, slik de fleste øvrige tidsskrifter med åpen tilgang baserer seg på. I bunnen ligger en forventning om at forfatterens institusjon gir et finansielt bidrag til det tidsskriftet artikkelen publiseres i, som skal være med å dekke kostnader til foredling (som språkvask, redaksjonell prosess, fagfelleorganisering, korrektur, og forlagets utgifter til publisering og vedlikehold av publiseringssted). Men en ordning for å innhente disse 50 % er ikke på plass per i dag.

Både NFR og UH-sektoren har uttrykt forståelse for at det vil være risikabelt å pålegge den enkelte forfatter å skaffe et satt beløp (den enkeltes forfatters andel av de totale driftsutgiftene) for å få publisere i disse tidsskriftene. NFR har derfor utfordret UH-sektoren til å utarbeide en kollektiv artikkelprosessavgiftsordning, der for eksempel Cristin, på vegne av tidsskriftene, fakturerer institusjonene ut fra en nøkkel basert på publiseringshistorikk registrert hos dem årlig. Modellen er

det nærmeste man kommer den eksisterende modellen, som i stor grad er et spleiselag mellom NFR og UH-sektoren (NFR-støtte + institusjonsabonnement). Tanken med denne modellen er å unngå individuell forfatterbetaling (jf. Gunnar Sivertsen: *Norskspråklige vitenskapelige tidsskrifter i humaniora og samfunnsvitenskap. Forfatterkrets, formål og muligheter for åpen tilgang*. Arbeidsnotat 14/2013, NIFU).

Imidlertid ønsker NFR også å unngå at bare tellende publikasjoner, artiklene som gir tellekantpoeng og er registrert i Cristin, får finansiering. En løsning kun basert på tellende publikasjoner i Cristin vil ramme tidsskriftenes egenart ved at bokmeldinger og debattinnlegg ikke ville få finansiering, og artikkelforfattere uten institusjonstilhørighet vil måtte betale for å få publisert i tidsskriftet. NFR har derfor foreslått en konsortiemodell der de tellende publikasjonene også finansierer det øvrige innholdet. For å fastsette dette, tas det utgangspunkt i hvordan de enkelte tidsskriftene historisk har publisert sitt innhold. For HT, som har hyppige debattinnlegg og en svært rikholdig anmelderseksjon, så vil artikkelprisen være høyere enn for et tidsskrift som ikke har en tilsvarende tradisjon for publisering av formidlingsinnhold.

Arbeidet for å få på plass en konsortiemodell av denne typen har pågått en god stund, men forhandlingene er ikke i mål per i dag. NFRs tidsplan har derfor sprukket i forhold til 2017. Det betyr i praksis at NFRs vedtak om at tidsskriftstøtte fra NFR forutsetter åpen tilgang står ved lag, og at tidsskrifter som mottar støtte i 2017 vil måtte fakturere enkeltforskere dette første året. Den planlagte konsortiemodellen vil først kunne være på plass fra 2018.

HTs økonomiske situasjon

HIFO har avtale med Universitetsforlaget for utgivelse av HT frem til 2018. HT er ett av de få tidsskriftene i Universitetsforlagets portefølje med relativt god økonomi og som dermed har en valgmulighet i forhold til OA. For 2016 har HT ikke mottatt støtte fra NFR, men HTs årsresultat for 2016 ser likevel ut til å gå i null.

Universitetsforlaget har, på vegne av HIFO, søkt NFR om støtte til å publisere HT med åpen tilgang for 2017. Resultatet av søknadsprosessen vil vise hvilke betingelser tidsskriftet vil få med en OA-løsning, og om støtten fra NFR vil være stor nok til å kompensere for tapet av abonnementsinntekter, og dermed opprettholde tidsskriftets kvalitet og profil.

Et overslag over budsjettet med og uten støtte fra NFR for 2017, gir også et lite overskudd for modellen med fortsatt abonnenter. Under forutsetning av stabile abonnementsstall framover, vil altså HT kunne drives videre *uten* støtte fra NFR og dermed unngå kravet om åpen tilgang.

Antakelige scenarier med og uten åpen tilgang

Hvis HT fortsetter som et abonnements-tidsskrift i 2017 vil det i så fall innebære et krav til forfatterne med offentlig finansiering om egenarkivering av allerede publiserte fagfelleverderte artikler. Dette skal skje i institusjonelle eller fagspesifikke digitale arkiv med ubegrenset offentlig tilgang. Dette vil etter alt å dømme bli et krav med den kommende Humaniorameldingen som er varslet i 2017.

Universitetsforlaget satser på sin tidsskriftportal Idunn som OA-kanal, og er allerede i gang med å gjennomføre åpen tilgang for noen tidsskrifter. HT blir allerede publisert der, uten åpen tilgang, og det vil derfor være teknisk enkelt å gjennomføre åpen tilgang. Foreløpig er dette én av fordelene ved å beholde kontrakten med dette forlaget. Samtidig er det et spørsmål om Idunn kan opprettholdes i sin nåværende form om åpen tilgang blir gjennomført fullt ut på det norske tidsskriftmarkedet.

Forlaget har gitt beskjed om at det vil støtte HIFOs avgjørelse i denne saken. Med forbehold om en større nedgang i abonnementstallet, mener de det er mulig å utgi HT uten tilskudd fra NFR i 2017 uten store kostnadsreducerende grep. Størrelsen på abonnementsinntektene vil uansett være avhengige av hvordan tallet på abonnenter vil utvikle seg i åra framover. Det har gått ned de seinere åra, men mindre for HT enn for mange andre norske vitenskapelige tidsskrift. En må imidlertid forvente at antallet tidsskrift med åpen tilgang øker framover, og dette vil kunne påvirke abonnementstallet for HT negativt. Hva som skjer med abonnementstallet på lengre sikt, og hvordan tidsskriftets økonomi utvikler seg, må i tilfelle følges fra år til år.

Ved en overgang til åpen tilgang kommer også spørsmålet om forlag. Den nåværende avtalen med Universitetsforlaget varer til 2018, og HIFO må da avgjøre om vi skal fornye kontrakten med Universitetsforlaget, bytte forlag eller publisere HT som et tidsskrift med åpen tilgang uten forlag.

Det er også et spørsmål om en kan eller bør fortsette med abonnement og papirutgave om en lar HT få åpen tilgang. HIFO vil også måtte vurdere om vi samtidig vil opprettholde papirutgave til HIFOs medlemmer. En undersøkelse blant medlemmene (390 svar) viste at et flertall (48,7 prosent) ville beholde papirutgaven av HT sjøl om tidsskriftet også har åpen tilgang. 33,6 prosent av de som svarte, oppgav abonnementet på HT som en viktig grunn for medlemskapet sitt i HIFO, mens 47,2 prosent vurderte HT-abonnementet og HIFO-medlemskapet som likeverdige. En svarprosent på bare litt over 50 prosent, tilsier at resultatene må tolkes med forsiktighet. På den ene siden er det i tråd med synet til et flertall av medlemmene i HIFO å utgi HT i papir i tillegg til åpen tilgang. På den andre siden er den halvdelen av medlemmene som ikke har svart, like viktig økonomisk sett. Det er et spørsmål om vi kan satse på at denne tause minoriteten vil fortsette å betale et dyrere medlemskap i HIFO dersom HT blir åpent tilgjengelig.

Styrets konklusjon

Styret mener at HT står overfor tre alternativ som årsmøtet må ta stilling til:

1. Fortsette med det nåværende systemet inntil videre, dvs. abonnements-tidsskrift uten åpen tilgang.
2. Gå over til åpen tilgang, men samtidig opprettholde papirutgave til abonnenter.
3. Gå over til åpen tilgang og utvikle papirutgaven og abonnementsordningen.

De to første alternativene kan bare gjelde «inntil videre» fordi situasjonen på feltet er under rask endring. Styret mener at vi på lengre sikt må forvente at åpen tilgang blir det rådende prinsippet for vitenskapelige tidsskrift, også for HT. Det tredje alternativet vil være mer bindende, og det vil være mer krevende å gå fra vekk fra en løsning med åpen tilgang og tilbake til abonnementsbasert finansiering, enn motsatt.

Styret mener vi ikke kan støtte en overgang til åpen tilgang for året 2017. Den økonomiske rammen for driften og publiseringen av HT med åpen tilgang er per dags dato uavklart. Vi er fortsatt usikre på hvor stor støtten fra NFR vil bli for 2017, og en finansieringsmodell er ikke ferdig forhandlet mellom NFR og UH-sektoren. Det er heller ikke utarbeidet en tilfredsstillende ordning for å sikre historikere utenfor UH-sektoren muligheten til uten å måtte betale en individuell forfatteravgift for å publisere, og ei heller for å ivareta debatt- og bokmeldingsseksjonene i HT. Ved å utsette overgangen til åpen tilgang vil vi også kunne høste erfaringer fra utviklingen de neste årene.

Forslag til vedtak:

HIFO-styret innstiller til følgende vedtak:

- Det er et mål for HIFO med overgang til en løsning med åpen tilgang (open access) på lengre sikt.
- Betingelsene våren 2016 er for uklare til at vi kan gjennomføre overgangen i 2017. Finansieringen av forfattere som ikke rapporterer til Cristin og de delene av tidsskriftet som ikke er fagfellevurdert, som bokmeldinger og debattinnlegg, står sentralt.
- Grunnet de uavklarte betingelsene fortsetter Historisk tidsskrift som abonnementstidsskrift i 2017. Situasjonen for 2018 vurderes på nytt av styret frem til neste årsmøte.